รูปแบบการมีส่วนร่วมและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม จังหวัดสมุทรสาครอย่างยั่งยืน

PATTERNS OF PARTICIPATION AND APPROACHES TO THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN THE KHOK KHAM MANGROVE FOREST, SAMUT SAKHON PROVINCE

ชณิชา อวยบางมด[1]
รักพงษ์ แสนศรี[2]

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วม และ 2) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม จังหวัดสมุทรสาครให้เกิดความยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 คน ได้แก่ อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 6 คน วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า 1) ทั้งสามกลุ่มมีส่วนร่วมในบทบาทที่แตกต่างกัน โดยด้านการร่วมดำเนินกิจกรรมเด่นชัดที่สุด แต่การร่วมรับผลประโยชน์กระจายไม่ทั่วถึง โดยหมู่ที่ 8 ได้รับน้อยและยังไม่มีระบบหักรายได้เข้ากองทุนชุมชน และการติดตามและประเมินผลยังขาดกลไกที่เป็นทางการซึ่งเปิดให้ชุมชนร่วมตรวจสอบ 2) แนวทางการพัฒนาให้ชุมชนมีบทบาทนำ มิติเศรษฐกิจ เน้นรายได้จากสินค้าท้องถิ่นและเชื่อมโยงเส้นทางหมู่ที่ 3 กับหมู่ที่ 8 มิติสังคม เน้นการสร้างจิตสำนึกผ่านการลงมือปฏิบัติและให้ประชาชนร่วมกำหนดกติกา ส่วนการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวมีความเห็นแตกต่างกัน มิติสิ่งแวดล้อม เน้นการจัดการขยะ การแบ่งบทบาทของทุกภาคส่วน และงบประมาณฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม

ข้อเสนอแนะและแนวทาง ควรจัดให้มีการติดตามและประเมินผลที่เป็นทางการโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม แบ่งปันผลประโยชน์ให้ทั่วถึงโดยเฉพาะหมู่ที่ 8 สื่อสารสองทางระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน และสนับสนุนบทบาทของ อสทล. และผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, ป่าชายเลนโคกขาม, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตร

ABSTRACT

This research aimed to 1) examine the patterns of participation and 2) explore approaches to the sustainable development of ecotourism in the Khok Kham Mangrove Forest, Samut Sakhon Province. Semi-structured in-depth interviews were conducted with 15 key informants selected by purposive sampling: five Marine Conservation Volunteers (Asa Samak Phitak Thale: ASTL), four community leaders, and six government officials. The data were analyzed by content analysis and verified by source triangulation.

The findings were as follows. 1) All three groups participated in different roles, with carrying out activities being the most prominent. However, benefit sharing was uneven, with Village No. 8 receiving fewer benefits and no system yet to direct tourism income into a community fund, and monitoring and evaluation lacked a formal mechanism for community oversight. 2) The approaches placed the community in the lead. Economically, they emphasized income from local products and linking Village No. 3 with Village No. 8. Socially, they emphasized hands-on awareness-building and resident participation in setting rules, although opinions differed on limiting visitor numbers. Environmentally, they emphasized waste management, role-sharing among all sectors, and a budget for restoring degraded mangroves.

In conclusion, formal monitoring and evaluation with community participation should be established, benefit sharing should be extended to all areas, particularly Village No. 8, two-way communication between the community and agencies should be strengthened, and the roles of the volunteers and community leaders should be supported continuously.
Keywords: Participation, Ecotourism, Khok Kham Mangrove Forest, Sustainable Development

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศชายฝั่งที่มีความสำคัญทั้งในเชิงนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจ ทำหน้าที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ แนวกันชนป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง และแหล่งดูดซับคาร์บอน อย่างไรก็ตาม พื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทยโดยเฉพาะบริเวณอ่าวไทยตอนบนกำลังเผชิญปัญหาการเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง จากข้อมูลของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพบว่า จังหวัดสมุทรสาครมีพื้นที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 167,491.60 ไร่ แต่คงสภาพเป็นป่าชายเลนจริงเพียง 19,614.59 ไร่ ส่วนที่เหลือถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นาเกลือ เกษตรกรรม และสิ่งปลูกสร้าง (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2557) นอกจากนี้ พื้นที่ชายฝั่งตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกงถึงปากแม่น้ำท่าจีนถูกจัดเป็นพื้นที่ที่เกิดการกัดเซาะชายฝั่งรุนแรงที่สุดของประเทศ บางบริเวณมีอัตราการกัดเซาะมากกว่า 25 เมตรต่อปี และจังหวัดสมุทรสาคร

อยู่ใน 12 จังหวัดที่มีอัตราการกัดเซาะรุนแรงเฉลี่ยมากกว่า 5 เมตรต่อปี (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2560) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนความจำเป็นเร่งด่วนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนควบคู่ไปกับการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน

ป่าชายเลนโคกขามตั้งอยู่ในเขตตำบลโคกขาม อำเภอเมืองสมุทรสาคร ครอบคลุมพื้นที่ต่อเนื่องกับตำบลพันท้ายนรสิงห์และเทศบาลตำบลบางหญ้าแพรก รวมประมาณ 47,259 ไร่ ประกอบด้วยนาเกลือ บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ ป่าชายเลน ลำคลอง และหาดโคลน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2569) พื้นที่นี้ประสบปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งต่อเนื่อง หน่วยงานท้องถิ่นจึงริเริ่มโครงการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นเพื่อฟื้นฟูตะกอนดินเลน และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมหาชัยฝั่งตะวันออก (เทศบาลเมืองโคกขาม, 2569)

ในเชิงนโยบาย แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570) มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เป็นอุตสาหกรรมที่เน้นคุณค่า เติบโตอย่างยั่งยืน และกระจายประโยชน์สู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2565) ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในตำบลโคกขามก็มีอยู่แล้ว เช่น คู่มือการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งด้วยการปักไม้ไผ่ชะลอคลื่นโดยประชาชนมีส่วนร่วม และกิจกรรมจิตอาสาเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับประชาชนในพื้นที่เมื่อเดือนธันวาคม 2567 (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2567)

อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวปรากฏในรูปแบบใดเมื่อนำมาใช้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโดยเฉพาะ และควรมีแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ ผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่องนี้โดยตั้งคำถามการวิจัย 2 ข้อ คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขามควรเป็นรูปแบบใด และแนวทางพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร

2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร ให้เกิดความยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาบริบทจริงของตำบลโคกขาม เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบการมีส่วนร่วม 6 ด้าน และแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม จำนวน 15 คน ประกอบด้วย อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 6 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ ตำบลโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร

4. ขอบเขตด้านเวลา เดือนกันยายนถึงตุลาคม พ.ศ. 2569

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบรูปแบบการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ซึ่งนำไปใช้ออกแบบกลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขามอย่างยั่งยืน ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายได้

3. ใช้เป็นกรณีศึกษาเปรียบเทียบสำหรับพื้นที่ป่าชายเลนอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ทั้งการคิดริเริ่ม การกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจ และการปฏิบัติตามแผน ในการบริหารภาครัฐ การมีส่วนร่วมถือว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในการบริหารราชการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2569, หน้า 53)

รูปแบบการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย การตัดสินใจ การปฏิบัติ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยผลการประเมินย้อนกลับไปเป็นข้อมูลของการตัดสินใจรอบถัดไปเป็นวัฏจักร (Cohen & Uphoff, 1980, p. 215) ในประเทศไทยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2569, หน้า 54) นำแนวคิด IAP2 โดยแบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสาร การปรึกษาหารือ การเข้ามามีบทบาท ความร่วมมือ และการเสริมอำนาจ ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวคิดเหล่านี้เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วม 6 ด้าน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมแสดงความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินกิจกรรม การร่วมรับผลประโยชน์ และการร่วมติดตามและประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ 1) ช่วยลดผลกระทบทางกายภาพ สังคม พฤติกรรม และจิตใจให้น้อยที่สุด 2) สร้างความตระหนักรู้และความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม 3) สร้างประสบการณ์เชิงบวกทั้งแก่นักท่องเที่ยวและเจ้าของพื้นที่ 4) สร้างผลประโยชน์ทางการเงินโดยตรงเพื่อการอนุรักษ์ 5) สร้างผลประโยชน์ทางการเงินแก่ทั้งคนในท้องถิ่นและภาคเอกชน 6) ถ่ายทอดประสบการณ์ที่น่าจดจำแก่นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความตระหนักต่อบริบททางการเมือง สิ่งแวดล้อม และสังคมของประเทศเจ้าบ้าน

7) ออกแบบ ก่อสร้าง และดำเนินงานสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งผลกระทบต่ำ และ 8) เคารพสิทธิและความเชื่อทางจิตวิญญาณของชนพื้นเมืองในชุมชน ในบริบทไทยการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องให้ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการและมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางและตัดสินใจ (ขจิตพงศ์ ป้องกัน, 2568, หน้า 12) นอกจากนี้ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน [อพท.] (2564) เน้นความสมดุลระหว่างมิติหลัก 3 มิติ และให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของและผู้ดูแลทรัพยากรของตนเอง สอดคล้องกับอนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และคณะ (2567, หน้า 629) ที่อธิบายความยั่งยืนทางการท่องเที่ยว 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกรอบการศึกษาในการกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน โดยมีเกณฑ์คือ อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) เป็นผู้ที่ร่วมทำกิจกรรมและขับเคลื่อนนโยบายอนุรักษ์ป่าชายเลนร่วมกับหน่วยงาน ผู้นำชุมชนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้นำท้องถิ่นที่มีบทบาทด้านการอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวและมีประสบการณ์ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 2 ปี และเจ้าหน้าที่ภาครัฐเป็นผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่และมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 1 ปี

เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยสร้างจากกรอบแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป รูปแบบการมีส่วนร่วม 6 ด้าน แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 มิติ และข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับอุปสรรคและข้อเสนอแนะ โดยปรับคำถามให้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม ผู้วิจัยให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษา แล้วปรับปรุงตามข้อเสนอแนะก่อนเก็บข้อมูลจริง

ข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้จากบทความ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย เอกสารและประกาศของหน่วยงานภาครัฐ การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการถอดความแบบคำต่อคำและตรวจสอบกับบันทึกการสัมภาษณ์และไฟล์เสียง จากนั้นวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจัดหมวดหมู่เชิงประเด็นตามกรอบ 6 ด้านของการมีส่วนร่วมและ 3 มิติของความยั่งยืน ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มในประเด็นเดียวกัน หากพบความแตกต่างจะพิจารณาสาเหตุร่วมกับเอกสารทุติยภูมิก่อนสรุปผล และนำเสนอผลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ประกอบคำให้สัมภาษณ์

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน แบ่งเป็น อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) จำนวน 5 คน (หญิง 4 ชาย 1 อายุ 48–68 ปี) ผู้นำชุมชน จำนวน 4 คน (หญิง 3 ชาย 1 อายุ 51–62 ปี ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 6 เดือนถึง 26 ปี) และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 6 คน (หญิง 4 ชาย 2 อายุ 42–59 ปี สังกัดเทศบาลเมืองโคกขาม จำนวน

3 คน และสำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 8 จำนวน 3 คน) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็น อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) และผู้นำชุมชนอาศัยอยู่ในตำบลโคกขามมานาน โดยผู้นำชุมชนทุกคนเกิดและอาศัยในตำบลมาตลอด

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ได้รับข้อมูล แผนงาน และงบประมาณจากสำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 8 (สทช.8) และกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งผ่านการประชุมสม่ำเสมอ ทุกคนเห็นว่าข้อมูลเพียงพอและทันเวลา และถ่ายทอดต่อให้ชาวบ้านโดยเลือกเฉพาะสิ่งที่ปฏิบัติได้จริง ผู้นำชุมชนถ่ายทอดข้อมูลสู่ประชาชนผ่านการประชุมหมู่บ้านและประชาคม เครือข่ายผู้นำและคณะกรรมการศูนย์อนุรักษ์ กลุ่มไลน์ และหอกระจายข่าว ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ เพจเฟซบุ๊ก และยูทูบของหน่วยงาน โดยเพจเฟซบุ๊กเปิดให้แสดงความคิดเห็นได้จึงเป็นช่องทางสองทาง **ด้านการร่วมแสดงความคิดเห็น** อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ทุกคนเข้าร่วมเวทีหลายระดับ ทั้งการประชุมของ สทช.8 เวทีระดับจังหวัดและระดับชาติ ความเห็นได้รับการรับฟังและบางครั้งถูกนำไปใช้จริง ผู้นำชุมชนเป็นตัวกลางรวบรวมความคิดเห็นและปัญหาของประชาชนส่งต่อหน่วยงานโดยจัดทำบันทึกรายงานการประชุมเป็นหลักฐาน ปัญหาที่รวบรวมครอบคลุมทั้งการท่องเที่ยวและเรื่องอื่น เช่น ถนน น้ำท่วม และป่าชายเลนยืนต้นตาย ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐเปิดช่องทางรับฟังทั้งแบบเป็นทางการ เช่น เวทีประชาคมประจำปี และแบบไม่เป็นทางการ เช่น การลงพื้นที่พูดคุยกับกลุ่มประมงและชาวบ้าน แล้วส่งต่อตามลำดับขั้นตามระเบียบ **ด้านการร่วมตัดสินใจ** อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ทุกคนมีส่วนร่วมเลือกกิจกรรม กำหนดพื้นที่ดำเนินงาน และกำหนดกติกาชุมชน ทั้งในฐานะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของจังหวัดและผ่านการประชุมกลุ่ม ผู้นำชุมชนนำเสียงของชุมชนเข้าสู่การพิจารณาของหน่วยงาน ผลที่เกิดขึ้นมี 3 ลักษณะ คือ ข้อเสนอที่ถูกนำไปใช้จริง (โครงการขุดลอกคลองแก้น้ำท่วมขัง) ข้อเสนอที่อยู่ระหว่างผลักดัน (การใช้หินทำแนวกันคลื่นแทนไม้ไผ่ ซึ่งติดขั้นตอนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม) และการลงพื้นที่สำรวจร่วมกัน 3 รอบ จนพบว่าสาเหตุป่าชายเลนยืนต้นตายต่างจากความเข้าใจเดิมของชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ภาครัฐตัดสินใจร่วมกับชุมชนผ่านเวทีและการประชุมเป็นหลัก ตัวอย่างที่เห็นผลชัดที่สุดคืองานจัดการขยะที่ชาวบ้านถ่ายรูปส่งมา จนมีการเพิ่มถังขยะและปรับรอบจัดเก็บ อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจร่วมกันยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและความต้องการที่แตกต่างกันของชาวบ้าน **ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม** เป็นด้านที่ปรากฏเด่นชัดที่สุด โดยอาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ร่วมปลูกป่า เก็บขยะ ปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น และเฝ้าระวังทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง โดยทำหน้าที่ให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวบ้าน และเตรียมความพร้อมล่วงหน้า ผู้นำชุมชนระดมความร่วมมือผ่านการประสานภาคีเครือข่าย การรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการที่จดทะเบียนกับสำนักงานประมงจังหวัด และการรวมกลุ่มเชิงเศรษฐกิจ เช่น ระบบประสานงานการจองปูทะเล แต่หมู่ที่ 8 มีข้อจำกัดเพราะเป็นจุดอับของเส้นทางท่องเที่ยว ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐสนับสนุนโดยจัดโครงการและดึงชุมชนเข้าร่วม สนับสนุนงบประมาณและวัสดุ ส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากร และสนับสนุนกลุ่มอาชีพ เช่น ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์สำหรับแปรรูปดอกเกลือ **ด้านการร่วมรับผลประโยชน์** อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลตอบแทนเป็น

ตัวเงินโดยตรง แต่ได้รับความรู้ ความภาคภูมิใจ การยอมรับ และประโยชน์ทางอ้อมจากทรัพยากรที่ฟื้นตัว เช่น กุ้งและปูที่เพิ่มขึ้น ผู้นำชุมชนกระจายผลประโยชน์ผ่านการบริหารกลุ่มแบบถือหุ้นและจัดสรรเงินปันผล การรับซื้อวัตถุดิบจากชาวบ้าน และการเปิดพื้นที่จำหน่ายสินค้า แต่ผลประโยชน์ยังไม่เท่ากันในเชิงพื้นที่ โดยหมู่ที่ 8 มีรายได้ลดลงเมื่อนักท่องเที่ยวลดลง เจ้าหน้าที่ภาครัฐเปิดโอกาสทางการตลาดและสนับสนุนทางอ้อม รายได้จึงกระจายไปถึงร้านอาหาร ร้านกาแฟ และร้านของฝากตามเส้นทางในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังไม่มีระบบหักรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ากองทุนชุมชนโดยตรง และ **ด้านการร่วมติดตามและประเมินผล** อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ติดตามความถูกต้องของการปฏิบัติงานในพื้นที่ ให้ข้อเสนอแนะในที่ประชุม และตอบแบบประเมินเมื่อไปศึกษาดูงาน ข้อเสนอบางส่วนถูกนำไปดำเนินการ เช่น การสร้างทางเดินชมป่าชายเลน ผู้นำชุมชนมีกลไกภายในกลุ่มที่เป็นระบบ ได้แก่ การประชุมคณะกรรมการทุก 3 เดือน การตรวจสอบบัญชีรายรับรายจ่าย และการใช้สถิติผู้เยี่ยมชม แต่ผู้นำบางท่านระบุว่ายังไม่มีกลไกติดตามประเมินผลที่เป็นระบบจากเทศบาลโดยตรง ชุมชนจึงติดตามและกระตุ้นเทศบาลเอง ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐประชุมร่วมกับเครือข่ายชุมชนชายฝั่งและใช้กลุ่มไลน์ให้ชุมชนแจ้งสิ่งผิดปกติในป่าชายเลน แต่บางหน่วยงานยังไม่มีกลไกอย่างเป็นทางการที่ให้ชุมชนร่วมตรวจสอบการดำเนินงาน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขามให้เกิดความยั่งยืน

มิติเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการท่องเที่ยวควรสร้างรายได้ให้คนในชุมชนผ่านสินค้าและบริการท้องถิ่น อสทล. เสนอให้ส่งเสริมการจำหน่ายและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่น โดย อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ช่วยประชาสัมพันธ์ ให้คำแนะนำ และจัดระเบียบการค้าขาย ผู้นำชุมชนเสนอให้คนในชุมชนเป็นผู้จำหน่าย กระจายการสั่งซื้อไปยังผู้ประกอบการหลายราย สร้างตลาดสินค้าชุมชน และเชื่อมโยงเส้นทางกับหมู่ที่ 3 เพื่อดึงนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่ที่ 8 ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐเสนอให้ชุมชนบริหารจัดการการท่องเที่ยวเอง ยกระดับผลิตภัณฑ์ให้เป็นของฝาก สร้างแบรนด์ ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ของหน่วยงาน และสนับสนุนทางอ้อมผ่านงบอุดหนุนและการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวก **มิติสังคม** อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) เน้นการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาสมุนไพรและการฟื้นฟูชายฝั่งแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน พร้อมรณรงค์เรื่องการจัดการขยะ ผู้นำชุมชนเสนอให้ประชาชนร่วมวางแผน บริหารจัดการ และกำหนดกติกาการดูแลพื้นที่ ดังตัวอย่างที่ชาวบ้านอุทิศที่ดินส่วนตัวทำทางเดินเท้าร่วมกัน และสร้างจิตสำนึกผ่านกิจกรรม เช่น การเก็บขยะร่วมกับหน่วยงานและเวิร์กช็อปรีไซเคิล เจ้าหน้าที่ภาครัฐวางบทบาทเป็นพี่เลี้ยง เสนอให้ชุมชนเป็นตัวอย่างก่อน เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และส่งต่อจิตสำนึกสู่เยาวชน ส่วนการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นแตกต่างกัน ผู้นำชุมชนบางท่านเสนอให้กำหนดจำนวนให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ขณะที่ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐอีกจำนวนหนึ่งเห็นว่ายังไม่จำเป็น เพราะนักท่องเที่ยวยังไม่มากและรูปแบบการท่องเที่ยวไม่ได้สัมผัสหรือทำลายสิ่งแวดล้อมโดยตรง และ **มิติสิ่งแวดล้อม** อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) เห็นว่าผลกระทบหลักจากการท่องเที่ยวคือปัญหาขยะ จึงเสนอให้กำหนดกติกาที่ปฏิบัติได้จริง รณรงค์ และจัดถังขยะให้เพียงพอพร้อมคัดแยกก่อนทิ้ง ผู้นำชุมชนเสนอให้ชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชนแบ่งบทบาทกันดูแลป่าชายเลน และให้ภาครัฐจัดสรรงบประมาณเฉพาะ

สำหรับฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม โดยมีจุดเด่นของพื้นที่คือป่าชายเลนที่ชุมชนปลูกขึ้นเอง บรรยากาศร่มรื่น กิจกรรมปล่อยปู ความหลากหลายทางชีวภาพ และศักยภาพในการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นตรงกันว่าภาครัฐดำเนินการเพียงลำพังไม่ได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคเอกชนซึ่งร่วมผ่านกิจกรรมเพื่อสังคม และจากชุมชน และมองว่าจุดเด่นของพื้นที่คือธรรมชาติที่สมบูรณ์ กิจกรรมปล่อยปู และทำเลที่ใกล้กรุงเทพมหานคร

การอภิปราย

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม

ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการร่วมแสดงความคิดเห็น ผลการศึกษาสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2569, หน้า 54) ที่ถือว่าการให้ข้อมูลข่าวสารเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนและเป็นระดับเริ่มต้นของการมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับเมษ์ธาวิน พลโยธี และคณะ (2565, หน้า 16) ที่พบว่าการประสานงานและการสื่อสารของผู้นำชุมชนส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้าน ด้านความคิดเห็น สอดคล้องกับราเชนทร์ นพณัฐวงศกร (2569, หน้า 267) ที่พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาบริการสาธารณะของเทศบาลในจังหวัดสมุทรสาครโดยรวมอยู่ในระดับมาก **ด้านการร่วมตัดสินใจ** อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) ทุกคนมีส่วนร่วมเลือกกิจกรรมและได้เป็นกรรมการ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2569, หน้า 54) ที่ระบุว่าการเข้ามามีบทบาทมักปรากฏในรูปตัวแทนภาคประชาชนเป็นกรรมการ ผู้วิจัยตีความว่าการมีส่วนร่วมใกล้เคียงขั้นหุ้นส่วนในระดับกิจกรรมและกติกา แต่อำนาจตัดสินใจเรื่องสำคัญที่ต้องผ่านขั้นตอนของรัฐยังอยู่ที่หน่วยงาน ดังข้อเสนอใช้หินทำแนวกันคลื่นแทนไม้ไผ่ที่ยังติดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ผลนี้สอดคล้องกับภีมญ์นภัสร์ ชลายนนาวิน และอัจฉรา ชลายนนาวิน (2564, หน้า 30) ที่พบว่าชุมชนชายฝั่งชลบุรีมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก แต่ไม่สอดคล้องกับปรีชานนท์ แสงเขื่อน และคณะ (2569, หน้า 78) ที่พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมเพียงขั้นรับรู้และปฏิบัติตาม ซึ่งน่าจะเกิดจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพราะการศึกษานี้ได้ข้อมูลจากแกนนำที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานโดยตรง **ด้านการร่วมดำเนินกิจกรรม** ซึ่งเป็นด้านที่มีปรากฏเด่นชัดที่สุด สอดคล้องกับภีมญ์นภัสร์ ชลายนนาวิน และอัจฉรา ชลายนนาวิน (2564, หน้า 30) ที่พบว่าด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ Cohen & Uphoff (1980, p. 215) ที่ถือว่าการดำเนินงานเป็นด้านหนึ่งของการมีส่วนร่วม แต่ไม่สอดคล้องกับสุรินทร์ภรณ์ ศรีอินทร์ และนุชนารถ วงศ์จำปา (2566, หน้า 48) ที่ศึกษาป่าชายเลนคลองกำพวน จังหวัดระนอง และพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะงานดังกล่าวสำรวจประชาชนทั่วไป ขณะที่การศึกษานี้เก็บข้อมูลจากแกนนำ ความเข้มแข็งของการมีส่วนร่วมในโคกขามจึงอาศัยกลุ่มแกนนำเป็นสำคัญ **ด้านการร่วมรับผลประโยชน์** ผลการศึกษาที่พบว่าผลประโยชน์กระจายไม่เท่ากันในเชิงพื้นที่ สอดคล้องกับสุรินทร์ภรณ์ ศรีอินทร์ และนุชนารถ วงศ์จำปา (2566, หน้า 48) ที่พบว่าด้านผลประโยชน์ต่ำที่สุด และสอดคล้องกับเกณฑ์ CBT Thailand ด้านการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2564) แต่ไม่สอดคล้องกับ

ภิมญ์นภัสร์ ชลายนนาวิน และอัจฉรา ชลายนนาวิน (2564, หน้า 30) ที่พบว่าด้านรับผลประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจากงานดังกล่าววัดค่าเฉลี่ยรวมของชุมชนและมิได้พิจารณาการกระจายเชิงพื้นที่ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการกระจายผลประโยชน์ในโคกขามต้องแก้ไขทั้งที่กติกาการแบ่งปันและที่การจัดเส้นทาง เพราะหมู่ที่ 8 เป็นจุดอับของเส้นทางท่องเที่ยวและยังไม่มีระบบหักรายได้เข้ากองทุนชุมชน และ **ด้านการร่วมติดตามและประเมินผล** ผลการศึกษาสอดคล้องกับภิมญ์นภัสร์ ชลายนนาวิน และอัจฉรา ชลายนนาวิน (2564, หน้า 30) ที่พบว่าด้านการประเมินผลมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ประเด็นนี้มีนัยสำคัญ เพราะ Cohen & Uphoff (1980, p. 215) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมเป็นวัฏจักรที่ผลการประเมินย้อนกลับไปเป็นข้อมูลของการตัดสินใจรอบถัดไป เมื่อขั้นประเมินผลไม่เป็นระบบ วงจรดังกล่าวจึงขาดข้อมูลย้อนกลับ ซึ่งสอดคล้องกับขจิตพงศ์ ป้องกัน (2568, หน้า 17) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการประเมินผลเป็นปัจจัยที่พยากรณ์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืนได้สูง ผู้วิจัยเห็นว่าโคกขามมีโครงสร้างภายในชุมชนแล้ว ช่องว่างอยู่ที่กลไกระหว่างหน่วยงานกับชุมชน

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขามให้เกิดความยั่งยืน

มิติเศรษฐกิจ ผลการศึกษาที่เน้นให้รายได้เกิดแก่คนในชุมชนและให้ชุมชนบริหารจัดการเอง สอดคล้องกับอนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และคณะ (2567, หน้า 642) ขจิตพงศ์ ป้องกัน (2568, หน้า 12) ที่ถือว่าชุมชนต้องเป็นเจ้าของและร่วมตัดสินใจ และเมษ์ธาวิน พลโยธี และคณะ (2565, หน้า 16) ที่เสนอให้กระจายรายได้และจัดระบบบัญชีที่ตรวจสอบได้ แต่ไม่สอดคล้องกับอนุวัฒน์และคณะ (2567, หน้า 642) ในประเด็นเศรษฐกิจท่องเที่ยวคุณค่าสูงควบคู่กับการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เพราะผู้ให้ข้อมูลเน้นการกระจายรายได้ไปยังพื้นที่ที่ได้รับน้อย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเด็นสำคัญของโคกขามในปัจจุบันคือผลประโยชน์ยังไม่ทั่วถึง มากกว่าปัญหานักท่องเที่ยวมากเกินไป **มิติสังคม** การสร้างจิตสำนึกผ่านความรู้ การลงมือปฏิบัติ และการส่งต่อสู่เยาวชน สอดคล้องกับอนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และคณะ (2567, หน้า 642) และณรงค์ ญานศิริ และวงศ์สถิตย์ วิสุภี (2569, หน้า 261) ที่พบว่ากลุ่มเยาวชนพิทักษ์ป่าชายเลนช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อเนื่อง ผู้วิจัยเห็นว่าการเน้นการลงมือปฏิบัติและให้ประชาชนร่วมกำหนดกติกา มากกว่าการให้ความรู้เพียงอย่างเดียว มีเหตุผลสนับสนุน เพราะสุรินทร์ภรณ์ ศรีอินทร์ และนุชนารถ วงศ์จำปา (2566, หน้า 47-48) พบว่าความรู้เรื่องป่าชายเลนมีความสัมพันธ์เชิงลบในระดับต่ำกับการมีส่วนร่วม ส่วนการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว ข้อเสนอของผู้นำชุมชนบางท่านสอดคล้องกับเสาวคนธ์ ชูบัว (2566, หน้า 39) ที่เสนอให้ชุมชนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งเห็นว่ายังไม่จำเป็นเพราะนักท่องเที่ยวยังไม่มาก ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเด็นนี้ยังไม่ได้ข้อยุติและควรติดตามจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อประกอบการพิจารณาเมื่อปริมาณเพิ่มขึ้น และ**มิติสิ่งแวดล้อม** การแบ่งบทบาทระหว่างชุมชน ภาครัฐ และเอกชน สอดคล้องกับอนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และคณะ (2567, หน้า 642) ไพรัตน์ ฉิมหาด และคณะ (2568, หน้า 318) ที่ชี้ว่าแนวทางแก้ปัญหาป่าชายเลนคือการสร้างความตระหนักรู้ เครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการประสานความร่วมมือ และศาสตรา นากระโทก และคณะ (2568, หน้า 403) ที่ระบุว่าภาวะผู้นำและเครือข่ายภายนอกเป็นปัจจัยความสำเร็จ ส่วนการจัดการขยะ สอดคล้องกับเสาวคนธ์ ชูบัว (2566, หน้า 39) และภิมญ์นภัสร์ ชลายนนาวิน

และอัจฉรา ชลายนนาวิน (2564, หน้า 30) ที่พบว่าชุมชนชายฝั่งมีส่วนร่วมจัดการขยะทะเลในระดับมาก ส่วนที่ผู้นำชุมชนกล่าวว่าระดับชุมชนยังไม่มีงบประมาณอนุรักษ์โดยตรง สอดคล้องกับ ราเชนทร์ นพณัฐวงศกร (2569, หน้า 267) ที่พบว่างบประมาณของเทศบาลในจังหวัดสมุทรสาครไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่าการอาศัยกิจกรรมเพื่อสังคมของภาคเอกชนเป็นหลักอาจขาดความต่อเนื่อง และสนับสนุนข้อเสนอให้ภาครัฐจัดสรรงบประมาณฟื้นฟูป่าชายเลนโดยตรง

สรุป

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนโคกขาม จังหวัดสมุทรสาครอย่างยั่งยืน สรุปผลได้ดังนี้

รูปแบบการมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มมีส่วนร่วมครบทั้ง 6 ด้านในบทบาทที่แตกต่างกัน อาสาสมัครพิทักษ์ทะเล (อสทล.) รับข้อมูลจากหน่วยงานและถ่ายทอดสู่ชุมชน ร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีหลายระดับ ร่วมตัดสินใจเลือกกิจกรรมและกำหนดกติกาชุมชน และปฏิบัติกิจกรรมอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนเป็นตัวกลางรวบรวมความคิดเห็นของประชาชนส่งต่อหน่วยงานและระดมความร่วมมือ ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐเผยแพร่ข้อมูล เปิดช่องทางรับฟัง และสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ และวิทยากร การร่วมดำเนินกิจกรรมปรากฏเด่นชัดที่สุด การร่วมตัดสินใจเกิดในระดับกิจกรรมและกติกาชุมชน แต่เรื่องสำคัญที่ต้องผ่านขั้นตอนของรัฐ เช่น การใช้หินทำแนวกันคลื่นที่ติดการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ยังอยู่ที่หน่วยงาน การร่วมรับผลประโยชน์ยังกระจายไม่เท่ากันในเชิงพื้นที่ โดยหมู่ที่ 8 ได้รับน้อยและยังไม่มีระบบหักรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ากองทุนชุมชน ส่วนการติดตามและประเมินผล ผู้นำชุมชนมีกลไกภายในกลุ่ม แต่ยังขาดกลไกอย่างเป็นทางการที่เปิดให้ชุมชนร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงาน

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐเห็นว่าชุมชนควรมีบทบาทนำ โดยภาครัฐและเอกชนสนับสนุน ส่วน อสทล. เน้นการประชาสัมพันธ์ ให้คำแนะนำ และรณรงค์ มิติเศรษฐกิจ เน้นสร้างรายได้แก่คนในชุมชนผ่านสินค้าและบริการท้องถิ่น ยกระดับเป็นของฝาก และเชื่อมโยงเส้นทางหมู่ที่ 3 กับหมู่ที่ 8 มิติสังคม เน้นสร้างจิตสำนึกผ่านความรู้และการลงมือปฏิบัติ ส่งต่อสู่เยาวชน และให้ประชาชนร่วมกำหนดกติกา ส่วนการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นแตกต่างกัน มิติสิ่งแวดล้อม เน้นการแก้ปัญหาขยะ การแบ่งบทบาทระหว่างชุมชน ภาครัฐ และเอกชน และการจัดสรรงบประมาณฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษา

1. ควรพัฒนากลไกติดตามและประเมินผลที่เป็นทางการให้ชุมชนร่วมตรวจสอบได้ โดยต่อยอดจากกลไกที่มีอยู่ เช่น การประชุมคณะกรรมการศูนย์อนุรักษ์ทุกไตรมาสและกลุ่มไลน์เฝ้าระวัง พร้อมกำหนด

แนวทางแบ่งปันผลประโยชน์ให้ทั่วถึง เช่น กองทุนชุมชน โดยเฉพาะหมู่ที่ 8 สื่อสารสองทางระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน และสนับสนุนบทบาทของ อสทล. และผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทนำในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งการจำหน่ายและยกระดับสินค้าท้องถิ่นพร้อมเชื่อมโยงเส้นทางหมู่ที่ 3 กับหมู่ที่ 8 การสร้างจิตสำนึกผ่านการลงมือปฏิบัติและให้ประชาชนร่วมกำหนดกติกา โดยติดตามจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อประกอบการกำหนดมาตรการเมื่อจำเป็น และการจัดการขยะควบคู่กับการที่ภาครัฐจัดสรรงบประมาณเฉพาะสำหรับฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมโทรม ภายใต้ความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลให้ครอบคลุมนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ กลุ่มประมงเรือเล็ก ภาคเอกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคม และประชาชนนอกกลุ่มแกนนำ เพื่อให้เห็นมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้าน

2. ควรสำรวจระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละด้านและทดสอบความสัมพันธ์กับความยั่งยืนของการท่องเที่ยว รวมถึงศึกษาการออกแบบกลไกที่เหมาะสมกับตำบลโคกขาม เช่น กองทุนชุมชนและโครงสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชน

บรรณานุกรม

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2557). *สถานการณ์ทรัพยากรป่าชายเลน จังหวัดสมุทรสาคร.* ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2569, จาก https://km.dmcr.go.th/c_1/s_419/d_19112

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2560). *กัดเซาะชายฝั่ง - สถานการณ์กัดเซาะชายฝั่งทะเลไทย.* ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2569, จาก https://km.dmcr.go.th/c_55/d_1210

กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2567). *ทช. สมุทรสาคร ร่วมจิตอาสาถวายพระราชกุศลพื้นที่โคกขาม.* ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2569, จาก https://www.dmcr.go.th/detailAll/18480/nws/22

ขจิตพงศ์ ป้องกัน. (2568). การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืนอำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารวิทยาการจัดการการบริหารสาธารณะและเอกชน*, 3(1), 10–24.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2570).* ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2569, จาก https://intelligencecenter.tat.or.th/articles/46156

ณรงค์ ญานศิริ และวงศ์สถิตย์ วิสุภี. (2569). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนบ้านบางบ่อล่าง. *การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 3 และนานาชาติครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา*, 2(1), 261-273.

เทศบาลเมืองโคกขาม. (2569). *ศูนย์เรียนรู้และปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมหาชัยฝั่งตะวันออก.* ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2569, จาก https://khokkhamlocal.go.th/public/list/data/detail/id/299/menu/1545/page/1

ปรีชานนท์ แสงเขื่อน, ธรรมพร ตันตรา, สุริยะจรัส เตชะตันมีนสกุล และวินิจ ผาเจริญ. (2569). การบริหารจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสันติสุขปริทรรศน์*, 7(2), 78-88.

ไพรัตน์ ฉิมหาด, พระวชิรพุทธิบัณฑิต (ปรีดา บัวเมือง), เดโช แขน้ำแก้ว, เชษฐา มุหะหมัด, พระครูปลัดสาโรจน์ ธมฺมสโร (แซ่อู้), พระครูพรหมเขตคณารักษ์ (ชัยสิทธิ์ เรืองรอด) และทศพร กาญจนภมรพัฒน์. (2568). นิเวศวิทยาทางสังคมเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลปากพูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์*, 8(4), 318–330.

ภีมญ์นภัสร์ ชลายนนาวิน และอัจฉรา ชลายนนาวิน. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการขยะทะเล กรณีศึกษาชุมชนชายฝั่ง จังหวัดชลบุรี. *วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลพระนคร*, 1(2), 30–45.

เมษ์ธาวิน พลโยธี, สุธาธิณี หนูเนียม และสุวิชาดา สกุลวานิชเจริญ. (2565). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 18(1), 1-25.

ราเชนทร์ นพณัฐวงศกร. (2569). แนวทางการยกระดับคุณภาพการให้บริการสาธารณะด้านโครงสร้างพื้นฐานโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน: ศึกษากรณีเทศบาลนครอ้อมน้อย จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่*, 4(4), 266-293.

ศาสตรา นากระโทก, อนุจิตร ชิณสาร และศิริวดี วิวิธคุณากร. (2568). การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการรัตนบุศย์*, 7(3), 403-417.

เสาวคนธ์ ชูบัว. (2566). การยกระดับฐานเรียนรู้ชุมชนบ้านบางคูเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ในตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 19(3), 38-48.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2569). *คู่มือการสมัครขอรับรางวัลเลิศรัฐ สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประจำปี 2569*. ค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2569, จาก https://cddadg.cdd.go.th/file/get/file/106.20251203c5c8bf2964fa99581069d868e5a87a85170726.pdf

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2569). *โคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร. กลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพ.* ค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2569, จาก https://chm-thai.onep.go.th/?p=6095

สุรินทร์ภรณ์ ศรีอินทร์ และนุชนารถ วงศ์จำปา. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองกำพวน จังหวัดระนอง. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 17(3), 44–55.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2564). *อพท. ชูบริหารจัดการการท่องเที่ยว สร้างความยั่งยืนอย่างแท้จริง.* ค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2569, จาก https://www.dasta.or.th/th/article/424

อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา, บุญฤทธิ์ สโมสร, เอกลักษณ์ บดีรัฐ, สุจิตตรา เกี้ยวสกุลชัย, ปรัชญาณี ศรีจอมขวัญ และโชติ บดีรัฐ. (2567). แนวทางการขับเคลื่อนนโยบายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *Journal of Modern Learning Development,* 9(7), 629-643.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development,* 8(3), 213–235.